

دوسکى و سنىدى ندوو مهولوودنامهيپن وى

د. فاخر حسن كولى
زانكوييا زاخو / پشكا ميژوو

ژدایکبوونا پیغمبهرئ ئیسلامئ موحه ممدی (س) لدهف ریبازئین سوفیگهرئ ل جیهانا ئیسلامئ ب گشتی و کوردستانا ب تایبته گرنگیهکا مهن ههبوو. لهورا زانایین کورد خودان گهلهکترین مهوونامهیانن کو ژ پینجیان دهریازکرینه.

ژدایکبوونا پیغمبهرئ ئیسلامئ موحه ممدی (س) لدهف ریبازئین سوفیگهرئ ل جیهانا ئیسلامئ ب گشتی و کوردستانا ب تایبته گرنگیهکا مهن ههبوو، ئەف چهنده بوو پالدمهک کو زانایین ئایینی پین کورد نه مازه ئەوین بههرهیا ههلبهست نفیسی ههین، ب شیوازئین جیاواز دهست ب نفیسینا زیانامهیا پیغمبهری (س) ههر زارۆکینی ههتا مائافیئ =کرینه، لهورا زانایین کورد خودان گهلهکترین مهوونامهیانن کو ژ پینجیان دهریازکرینه، ژ وان مهوونامهیین دفی گۆتارئ دا باس بکهین، دوو مهوونامه و ههر دوو ژ دهقرا بههدیانن و ب دوو شیوازئین جودا ژ ههقدوو نفیسینه، ئا ئیک: مهوونامهیا (سندی) و یا دیتر مهوونامهیا (دوسکی) یه.

گرنگترین خالین مهوونامهیا (سندی) ب ئەفی شیویئ ل خوارئ نه :

مهوونامهیا سندی :

- مهوونامه ب (بسم الله الرحمن الرحيم) و سئ ئایهتین قورئانا پیروز گریدای ب پیغمبهری خودئ موحه ممدی (س) دهستپدکته.

مهلا نوپهددین کورئ مهلا هسههنی کورئ خزرئ صوفیئ سندی، ل سالا (۱۹۳۲) ل گوندئ (بیشیلک) ل دهقرا سندیان ژدایکبوویه، دهمئ ژیی وی دگههته شهس سالیئ لدهف بابئ خوه دهست ب خواندنا قورئانا پیروز دکته، مفایهکی باش ژ زانستی بابئ خوه ومردهگریت، لئ د ژیی دوازه سالیئ دا ل سالا (۱۹۴۴) بابئ وی وهغرا داویئ دکته، ل نک دهیک و برایئ خوه یئ مهن مهلا ئەحمدهی دمنیت، ب درئژیا ژیی خوه مفایهکی باش ژ وانیهیین زانایین کورد ومرگریته وهک: مهلا یووسف مهلا ئیبراهیم گوپی، مهلا سهعید نهرمشتی، مهلا تهها دهشتماسهکی، مهلا ئەحمدهی عهبدوخلالقئ، مهلا عهبدوپرهحمان مهلا سالیئ، مهلا موحه ممد بهحرکی، مهلا عهلی لهیلانی، مهلا عهبدولهادی موفتی، شیخ بهشیر ئەسهقال، مهلا حسین ماروونیسئ. پشتی کو ئیجازا زانستی ومردهگریت، ل سالا (۱۹۵۸) ل گوندئ خوه (بیشیلک) دهست ب ومرگرنا فهقههان دکته ژ وان: مهلا عوبهید، مهلا معاز، مهلا عهلی کهشانی، مهلا عهبدولعیز و...، ل سالا (۱۹۶۰) ل باژیرئ مووسل پشکداری د خولا پهرومردئ دا بو مائ (۶) ههیشان دکته، وهک ماموستایین سهرهتایی ل قوتابخانهیا (نوردینا) سهه ب دهقرا سندیان مژویلی وانه گوتنی دبیت، و ل چهندين قوتابخانهیین دیتر ژ وانه داینه. مهلا نوپهددین بهردهوامی دایه کارئ ماموستایهتین ههتا سالا (۱۹۸۹) لسهه میلاکئ پهرومردئ دهیته خانهنشینکرن، لئ ل سالا (۱۹۹۳) ل دویف پئقهبهریا ئەوقافا زاخو، وهک خومبهش دبیته پیشنفیژ و گوتار خوینیئ (مزگهفتا الرحمه) ل زاخو و پاشان دهیته فهگوهاستن بو مزگهفتا (الحاج قادر) ل زاخو، ل سالا (۲۰۰۳) وهغرا داویئ دکته.

- خالهکا دیتر ژ فئ مهوونامهیین ئەوه کو پهنگه کیتر د مهوونامهیین دیتر دا هاتبته نفیسین ئەو ژئ ئەوه ههلبهستفانی نهسهبا پیغمبهری (س) ژ ئادمه پیغمبهری (س) کریه ههلبهست ههتا دگههته عهبدوئلاهی کورئ عهبدوئموتهئبی، بابئ پیغمبهری (س) واته پینجی و ئیک باب نفیسینه، پشتبهستن ب چهندين ژیدهران کریه و ب ههلبهست وهها دبیزیت :

زنجیرا زئری ئەفه کو من ژمار
پینجی و یهک باب ژ ئادمه هاته خوار
*****

- بهشهکی دیترئ مهوونامهیین باسئ پیکئنانا ههقزینیا دناقبهرا باب و دایکا پیغمبهری (س) عهبدوئلاهی و ئامینایئ دکته، وههه بابئ ئامینایئ ل دهمئ خوازگینیا دبیزیت :

گوتئ فهخر و شانازی ههر دوو ژ من
ئامینه بوو عبداؤلاه بت ب ژن
*****

- ههروهسا باسئ ژدایکبوونا پیڅهمبهری (س) ل رۆژا دوازدهی
رهبیعولتهوهل ل مهککهها پیروژ و دبیزیت :

- ژلایهک دیتر باسئ جوونا عهبدوئلاهی بابئ پیڅهمبهری (س)
بۆ بازرگانئ و مرنا وی دکهت :

هاته دونیایئ سهروکئ ئهنبیا

هاته دونیایئ کوچاڤئ ئهصفیا

❖ ❖

عهبدوئلاهی چوو بۆ تیجارهت وی دهمئ

سهدهزار گوفان و داخ بۆ قئ غهمئ

❖ ❖

شپست و سن صاآ وی د دونیایئ برن

بپست و سن صاآ نبوهت وی کرن

❖ ❖

- باسئ شیردان و ژیا نا پیڅهمبهری (س) دناف هۆزا سهعدیان
دا، چوونا وی بازرگانئ بۆ شامئ و پیکئینانا ههقزینئ لگه
خهدیجا کچا خوهیلهدی د ژیی بیست و پینچی سالیئ دا و د
مالکهکیدا هوسا هاتیه :

ئهو کههسته بیست و پینچ سالآ عومر

وی ئهوی چاخی خهدیجه ماره کر

❖ ❖

دناف قئ مهولونامهئ دا هژمارهکا زیده ژ پهیقئ

عهربئ و فارسی ب کار هاتینه ژ وان پهیقئ عهرهئ مینا:

موعهظهم (مهزن)، فهصح (پهوان)، جهمال (جوانئ)، طه عام

(خوارن)، نهظیف (پاک و پاقت)، شهرط (مهرج)، کهثیر (گهلهک)،

خیسال (سالوخهت)... ژ وان پهیقئ فارسی وهک: ههست (ههئ)،

نهمهک (خوئ)، ماه (مهه، ههیف)، شهب (شهف) کوتاهئ (دوئ)،

دوئماهیک) و...

- هاتنا وهحئ بۆ پیڅهمبهری (س) د ژیی چل سالیئ دا :

بوویه چل سالی و پيسالته هاته خار

ئهو ل ههرائئ کو جبریل بوو دیار

❖ ❖

هندهک جارن ههلبهستقانی پهیقئ کوردی تیکداینه

و ب دهقوکا کولانئ نفیسینه مینا: نفیش (نقیش)، دریش (دریش)،

زفک (سئک)، ئهس (ئهن)، گرس (ترس)، صاآ (سال) و چهندنئ

پهیقئ دیتر.

- بانگهوازی پیڅهمبهری (س) بۆ بهلافکرنا ئاینئ ئیسلامی ب
شپوهئ ئاشکرا :

پاشی هات فهرامانا پهبئ عزمتئ

کو موهممهه رابه تۆ بکه دهوهتئ

❖ ❖

ب شپوهیهک گشتی ههلبهستقانی ژبو زهنگینکرنا

قئ مهولوودنامهئ پشت بهستن ب چهندنئ ژیدرئ مئزووی و

فهرموودهئ مینا: (السیره النبویه، ابن هشام، الطبقات، ابن سعد،

الطبری، الرسل و الملوک، المسعودی، مروج الذهب، الکامل فی

التاریخ، ابن اثیر، دلائل النبوة، ابن نعیم، صحیح البخاری، صحیح

المسلم، المسند، ابن حنبل) و چهندنئ ژیدرئ دیتر کریه.

- د تهورهئین دیتر باسئ موسلمانئ پیئشئ مینا (ئهبوویهکر،
عهئی، ههزه، عوسمان، عومه...)، هندهک ژ موعجیزاتی
پیڅهمبهری (س) مینا (کهه بوونا ههیقئ، چوونا پیڅهمبهری
(س) بۆ ئهسمانا ل شهفا ئیسرا و ميعراجئ، ههژینا ئهیوانا
کیسرا، بناقکهفتنا گؤلا ساوه و...: مشهختبوونا پیڅهمبهری
(س) ژ مهکههئ بۆ مهدينئ، فهکرنا مهکههئ ل سالآ (۸)
مشهختئ بهرامبهر (۶۳۰) زاینئ، ههروهسا باسئ دوئماهیک ئایهنا
قورئانا پیروز هاتیه خواری دکهت، ل داویئ نامازه ب وهههرکرنا
پیڅهمبهری (س) د ژیی شپست و سن سالیئ دا هاتیهکرن و
ههلبهستقان د مالکهک دا وهها دبیزیت :

.. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ..

لقد منّا اللّٰه علی المؤمنین إذ بعث فیهم رسولاً منهم یتلو علیهم آیاتہ و یرکبهم
و یعلمهم الکتاب والحکمۃ وان کانوا من قبلہ لعدو لہم لعلہم ینبئوا انہم لعلہم لعلہم لعلہم

لقد جاءکم رسول من انفسکم عزیز علیہ ما عندکم مرید علیکم بالذمینہ رؤوف رحیم
ناشے تولو نعلے مبیترے لعلہم لعلہم لعلہم لعلہم لعلہم لعلہم لعلہم لعلہم لعلہم لعلہم لعلہم

وما محمد الا رسول قد خلت من قبلہ الرسل انما مات اذ قل انقلبتم علی اعقابکم و ان
ینقلب علی اعقابکم فلیعذ اللہ شیئاً و سیر فی اللہ الشاکرین . ہمد اللہ ۱۱۱ آتھرانہ ۱۲۲

من کونہ سیر کرنا ہے وے خودایت مہر دات
نافتے بہر داتے لہ ما لہم دکت ہم روح و جات

مہ منہ کے زیدہ کم ہونا خودایت عالمہ
بہرہ و است صبح و شفا و وہی جہا و ہے

بہ تہ رہے علی خودایت لہ رہے ہے شافی تہ ہے
ترصلا ت وہم سے لاما تا بہر روز ٹا ہر ریب

ہے لہ رہے رخا وہہ ڈالہم لہ سردایتی تریوین
ہے لہ گمل وان بہرہ و بیہ نہ تقبا و جاتے

۔ نہ سہا بیخہ مہرے ژنادرہ فی تاعہ برو اللہ ہے

تہ ہے شہ ہنشاہ مہر لہم مہر و رہے ہے ہر
ناستی تم ٹا ہنشاہ ہم کتاب و ہ فتنہ را

دوو بہر بہر ژ
مہولوو دنامہیا
سنڈی

چل ہزار چالا تونور بولک نلے خودایت ہے ہہ قال
پاشی تہ وے نا فہ راندنہ ٹادہم وہ یکا ہ لال (۱)

پاشی دانا ہشتا ناہہ آ نواتہ یا نہ نوہ رے
لہ و مہلا نیک ہہ تہ دہت سر مہو ہوشا ہورے

پاشی تہورہ ژنادرہ آ بو جو دا
ہاتہ ہشتا شیں بہ نہ مرے خورا

فہ تہ ہتے وہ کر تہ نہ و زور لہیم
پاشی کہ تہ ہتا مہا لہتہ مہ لہم

پاشی ہاتہ ہشتا ہر دے فتنہ رہند
ژنلک تہ وے چو ہشتا تہ رہیں بلند (۲)

ہاتہ نلک تہ ہر فتنہ نورا ہم فتنہ
پاشی ہات ہشتا مہ توشا لہی و فتنہ

ہاتہ ہشتا لاکو تہ و نورے ہال
پاشی تہ نور ہاتہ ہشتا نو ہا چال

(۱) فقیر مہاجر سام منہ جارے خیر اللہ (رحمہ) قالہ نالک رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
کتب نبیاً رے روایہ کت نوراً بہت بدیہ ربیہ نلے ان خلق الخلق بارعین
الذی سنخ

(۲) اغارہ ہتے تولہ تعالیٰ (۱) وادکر فی الکتاب ادریں انہ کان صہیقاً نبیا و نعتنا
مکلاً علیا - و فی الصبح ان الرسول من اللہ علیہ وسلم سر مہ لہ لہ الامرو فی
السا دالرابعہ نام علیہ زعب بالنبیہ صلی اللہ علیہ وسلم .

- باسن ژدایکبوونا پیغمبهیری (س) ل دوازدهی ههیفا ربیعوئنهول و تیشک ئیخستیه لسهر وان موعجیزاتین لگهل ژدایکبوونا پیغمبهیری (س) پهیدا بووین مینا شهق بوونا ئهیوانا کیسرای و تهمرینا ئاگری فارسان :

- ژلایهکی دیترفه باسن رهوش و ئهخلاق پیغمبهیری (س) دکهت :

کەس بۆ ئەخلاقێ ژ وی چێتر نەبی
و هک وی بو ئاخفتنێ راستر نەبی

ژیلی دوعا مهولوودنامهیخ، ههلبهستقانی دوو ههلبهستین دیتر گرتدای ب مهولوودنامهیخ ئیناینه: و رۆژا طاری، میعراج نامخ، و یاشی دهست ب مهولوودنامهیا عهرهیی دکهت کو ژ دوو پشکین پهخشان و ههلبهست پیکهاتیه. ئهقی چهندی زهنگینییهکا باش ئیخستیه د قن کاریدا و بابته رۆهنتر بوویه. - ئهف مهولوودنامهیه ب زمانهکی ساده و ب دهقۆکا دهقرا زاخۆ هاتیه نقیساندن و ههر کهسه ب هویری بخوینیت ئهف چهنده دئ بۆ وی رۆهن و ئاشکرا بیت.

دناق قی دیوانیدا هژمارهکا بهرچاف ژ بهیقین عهرهیی هاتینه بکارهینان بۆ نموونه پهیقا، (طاهر- یاقز و پاک)، (تواجع- خوهشکاندن)، (سعاده-خوهشبهختی)، (صاحب سیاده- خودان سهروهیری) و...

ههژی گوتنێ یه کو ئهف ههر دوو مهولوودنامهیه وهک پهرتووک هاتینه بهرههف و قهکۆلین لسهر هاتینه کرن و ئامادهی چاپکرن یه.

مهحهمهدهاته دونیایێ دووشهههیی

ژ ههیفا ئهوه مهها بهاری یهک بی

وی شهقی ئیوانا کیسرای لهزری
رهجفی و شکهست و دیوار ئی دهرزی
ئاگری مهشهوری فوری طهمری
ئهو حهمی ژیهر موعجیزا پیغمبهیری

- ل بهشهکی دیتر هاتنا وهحیی و پیغمبهیر بوونا پیغمبهیری ئیسلامی موحهمهدهدی (س) و غهرکنا وی :

ئهو دهما عهری وی بین چل سال تهمام
وی بۆ خوه شکهفتا (حرا) کر بی مهقام
یاشی جبریل هات و قورئان ژیره گوت
سورمتی (اقرا) لگهل وی تازه گوت

شیت و سن سائن ژین پیغمبهیری
بیست و سن پیغمبهیری یخ دهری

...مهولیدا : بسم الله الرحمن الرحيم : کوردی
ب هاریکاریا ناخی پسروری مهزن
خیل و هیزا یا ئیلاهی توب ره من
ئهم گه لهک حه مدا خودایی پاک دکن
ئهم سوپاسیا میهره بانی چاک دکن
ئهم بسلامن و مه رئیسلامه دین
ل مه بهوره یا ئیلاسه العالمین
باوه ری زوره ب مه بینا خالقی
ئهی خودایی مه تو بومه رازقی
هه ر تویی دئ هه رههیی و شه رحازی
یا خودایی مه مه دویرکه ژ ئاگری
ناصدی ته یی به ژیر پیغمه مبه ره
بومه دل سوز و حه ریه و سه ره ره
یا رسول الله تو نور سه ره ره دی
مه هده ره هینی و رجایا ئه به دی

ئه هاته دنیایی دوشه ههیی
ژ مه یقا ئه و مه ها بهاری یهک بی
ی زه مانی ئه بره ههیی عه سکه رگری
فیل ئینا ینو قه ستاکه عهیی وی کری
لئ ژیهر موعجیزه یا پیغمه مبهیری
فیل نه هات و یا شقه چو وو عنگری
لسه ره وان ره یی مه زن طه بر ریکرن
به ره مان باران دن و ته ق بی مرن
ئه بره ههیی کافر قه گه ریا سه ره نخون
ئه وکه سپیت ئی ماین ره ئین و پاشته چون
خودئ وو مه لهک ئه و سلا تاردن
لیسه رجایی پیغمه مبهیری مه ددن
بسلامن: توری بیزه وو بیزه قه
ئه و باش و فه تیده ژ ته ره هه ره قه
ه ره دئ پیغمه مبهیری بئن خوه ش بکه
یا خودا مه ب جته تا خوه شاه بک